

Pojdi, kamor hočeš,
 na vzhod,
 na zahod . . .
 V knjigi zgodovine
 odpri eno stran
 in beri vesti
 o sebi,
 o nas!
 Pojdi skozi tristo vasi in mest,
 obišči vsa pogorišča,
 preglej vsa pepelišča;
 na vseh cestah,
 na vseh progah —
 povsod boš srečala Tita
 z rdečo zastavo;
 pod vsako višavo
 boš videla boj besneti
 in spet boš z ramo ob rami
 z nami
 — v ponosni četi!

Lik maršala Tita

Josip
Vidmar

Vera v osebnost in znatizeljno zanimanje zanjo je dediščina književnosti in vzgoje, ki se ju ne bom otrešel nikoli. Zato sem tudi na nočnih pohodih na pot v Jajce marksikatero uro prebil v ugibanju o osebnosti Tita, čigar ime, glasno zlogovano kot Ti-to, Ti-to . . ., sem čul na toliko zborovanjih in mitingih in ki na vsakem takem zborovanju od Gorice pa globoko tja v Makedonijo in Albanijo sproži vihar navdušenja in odobravanja.

Kdo je Tito, kakšen je njegov notranji lik, njegova človeška podoba? sem se spraševal, poln nestrpnega pričakovanja. Kdo je ta kmetski sin iz Hrvatskega Zagorja, sin Hrvata in Slovenke, ta industrijski proletarec, strugar, ki se je udeležil bojev ruske državljanske vojne in ki stoji danes na čelu vsega jugoslovanskega osvobodilnega gibanja, katerega je pokrenil v prvih dneh narodne vstaje v Srbiji, organiziral prve odrede partizanov, stopil v zvezo z vsemi svobodoljubnimi skupinami in tako polagoma v neprestanih bojih, sredi akcij, nemških ofenziv ustvaril ogromno in čudežno enoto narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije, uporniško armado, ki je trajno obdana in obkoljena od sovražnikov neprestano rasla, se sprti oboroževala in vežbala, dokler ni dosegla četrtemilijonske moči, trdne organizacije z vzorno disciplino, s strokovnjaškim vodstvom, vso pre-

žeto z enotnim narodnorevolucionarnim in pravljlično junaškim duhom? Kdo je Tito? sem se spraševal in ga v mislih primerjal z junaškimi osebnostmi iz zgodovine drugih narodov, za katerimi voditelj naše osvobodilne borbe v ničemer ne zaostaja. Primerjal sem ga z ruskima osvobodilnima borcema, z Mininom in Požarskim, z mehikanskim junakom Juarezom, z orleansko junakinjo Ivano d'Arcovo in s podobnimi zgodovinskimi heroji in sem pri vsakem od njih lahko ugotovil, da ni nobeden v tako težkih okoliščinah dosegel takih uspehov kakor Tito. In čim jasnejša mi je postajala njegova zgodovinska veličina, tem večje je bilo moje zanimanje za živo pojavo tega moža, tem bolj nestrpno me je zanimal neposredni vtis njegove osebnosti. Želel sem si žive opore za spoznavanje njenih osnov in posebnosti. Poznal sem nekaj njegovih slik, fotografij in grafik, ki so nam jih prinesli kurirji z juga in ki sem si jih pozorno ogledal. Nobena izmed fotografij o njegovi osebnosti ni kdove kaj razodela. Bile so medle, kazale so obraz, ki je imel nekoliko tujo izrazitost, nikakor pa ne pravega pečata veličine. Grafike pa so predstavljale nekakšno tipično balkansko obličje, v katerem je umetnik očitno skušal stopnjevati silo in moč, energijo, ne pa tudi duha ali kakršne koli višje človečnosti, ki jo je moral vsakdo čutiti v dejanjih tega moža poleg junaštva in energije. Vse te slike so me navdajale z neko skrbjo, z nekim nemiro: kdo in kaj je ta človek, ki vodi našo veliko stvar? Ali je v njem dragocenost, veličina, ki ni zgolj energija in moč?

Tako ugibanje in hkrati globoka, radostna zavest, da živi sredi nas mož, kakršne poznamo iz zgodovine, da ta resnični junak ali tvorec usode narodov živi v naši bližini in mu bom v kratkem segel v roko ter ga v razgovoru spoznal neposredno, sta me spremljala na naših nočnih pohodih, na dolgih voznjah s partizanskimi kamioni ter z vlakom, ki nas je naposled pripeljal v Jajce.

Na postaji nas je pričakoval častnik, ki nas je odvedel v vrhovni štab, kjer sem se komaj utegnul pozdraviti z nekaterimi znanci, ko mi je bilo sporočeno, da predsednika dr. Ribarja, popa Zečevića in mene pričakuje tovariš Tito.

Sledil sem dežurnemu in po kratki poti stopil v delavnico komandanta narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije. Bilo je v večernem mraku in snažna, preprosta, nevelika soba je bila polna električne luči. Opazil sem nekaj naslanjačev, na dveh izmed njih sta že sedela tovariša, ki sta bila povabljena hkrati z menoj, poleg vrat je nepremično stal komandantov osebni dežurni častnik, nasproti vrat je stala velika pisalna miza, osvetljena še močnejše od ostale sobe in polna papirjev. Za njo je sedel Tito. Stopil sem k njemu, se mu predstavil in sproščeno zavzet sedel na prostor, ki mi ga je ponudil. Motril sem njegovo pojavo z vso pozornostjo in z vso zbranostjo, ki jo premorem. Srednje visok je, čvrste rasti, glavo nosi ponosno. Obraz blede polti, obrit, lasje plavi, na sencih rahlo osiveli, čelo visoko, oči mu leže globoko, svetlo modre so in nekoliko zastrite in utrujene, a polne moči, nos izrazito upognjen, izraz ust nepregledno kompliciran, brada krepka, celoten izraz obraza je energičen in očarljiv, mogel bi biti tudi obraz umet-

nika. Njegovo vedenje je zadržano in mirno, toda njegove kretnje so hlastne, nervozne.

Opazoval sem ga sproščen, skoraj bi dejal olajšan. Vprašanja, ki so me navdajala na poti z nemiro in skrbjo, so bila zdaj odgovorjena. Ne znal bi tedaj odgovoriti zakaj, toda že sem si bil na jasnem, da se v tem možu družita energija in neka fascinirajoča moč, ki je dana samo dragocenim in žlahtnejšim naravam. Čutil sem v njem nekaj zanosnega in vzneselega, nekaj trdo realnega in hkrati vzvišenega.

Tak je bil moj prvi vtis o Titu. Ves čas mojega bivanja v Jajcu sem obedeloval in večerjal na njegovi levi nasproti dr. Ribarju in moja pozornost ni mirovala. Zbral sem veliko vtisov o njegovi osebni zadržanosti in nervoznosti, o njegovi molčečnosti, ki se družijo pri njem z naravno prostodušnostjo, o njegovi disciplinirani in prirodno neugnani delavnosti. A vse to so drobni vtisi, ki nikakor ne povedo o Titu toliko kakor vtis prvega srečanja in še neki kasnejši vtis, ki ga nameravam še opisati.

Bilo je na zgodovinskem zasedanju AVNOJ. Podal sem v imenu slovenske delegacije predlog o ustanovitvi naslova »maršal Jugoslavije v narodnoosvobodilni vojski« in sem prosil predsedstvo AVNOJ, naj ta naslov kot prvemu podeli komandantu tovarišu Titu. Predlog je bil z viharnim navdušenjem sprejet. Takoj nato se je novo izvoljeno predsedstvo sestalo in podelilo naslov, kakor je bilo predlagano. Bil je to nedvomno velik trenutek v Titovem življenju. Opazoval sem ga ves čas z nenasitno, ostro pozornostjo. Ko mu je bil podeljen visoki naslov, smo mu vsi člani predsedstva čestitali. Vsakemu izmed nas je stisnil roko, s svojimi ožjimi, starimi sodelavci pa se je poljubil. Nobena črtica na njegovem obrazu mi ni ušla. Bil je srečen in prevzet, toda ko je objemal svoje stare prijatelje, sta njegov izraz in kretnja govorila: »Tovariši, dopolnili smo važen del svoje naloge. Velik in težak del našega dela je opravljen.« Skratka, to ni bila sreča osebne zadoščenosti, temveč sreča nad uspehom stvari. In to je velika in visoka sreča. Izmed vseh močnejših vtisov je ta najmočnejše potrdil moj prvi vtis in tisti trenutek sem bil srečen tudi sam, ker sem smel sodelovati pri dopolnitvi velikega in slavnega poglavja naše osvobodilne borbe in ker sem z gotovostjo vedel, da je vodstvo naše zgodovinske stvari v pravih rokah, v rokah človeka, ki je živeč zanj znal pozabiti na vse nebistveno, nevažno in tudi nase — v rokah človeka, ki je posvečen. Resnično velika dela nastajajo samo iz posvečenosti. Lik maršala Tita priča o veličini naše borbe, je upravičeno njen simbol. Prejel je od nje svojo veličino in zdaj jo tudi ona prejema od njega.